

Наукова бібліотека СумДПУ імені А. С. Макаренка

КРАСА МИСТЕЦТВА ЧЕРЕЗ СТРАЖДАННЯ ТА РАДІСТЬ

портрет художника і педагога

*до 100-річчя від дня народження
Віктора Зарецького*

Суми 2025

«Мистецтво – нове, небачене – це те, що на своїй землі, це те, що розумне, йде від інтелекту, а не від живота», – занотував у щоденнику у середині 1960–х Віктор Зарецький.

«Одвічні терези життя наміряли Віктору Зарецькому талану за десятьох, щедро відважили й енергії для нього. – писала мистецтвознавець Олеся Авраменко. – Але не дали долі».

Віктор Іванович Зарецький

народився 8 лютого 1925 року на Сумщині в родині козацьких нащадків. За переказами рід Зарецьких був одним із засновників міста Білопілля у XVII ст.

Батько, як пригадував Віктор, «був людиною чесною, безкомпромісною. Через те довго на одному місці не затримувався й сім'я багато переїздила: жили в Юзівці, Горлівці, Дніпродзержинську».

«Життя мало мене чи зламати, чи зробити художником – зробило художником... Я вистояв та витримав і свій біль зміг спрямувати у річище творчості»

В. Зарецький

Віктор Зарецький (1925-1990) – український живописець, монументаліст, графік, педагог, громадський діяч.

Його називали українським «*Густавом Клімтом*».

Художник стверджував, що має двох духовних батьків: *Тараса Шевченка* та *Густава Клімта*.

Зарецький здійснив переворот в українському мистецтві, виробивши власний стиль – *українську неосецесію*.

Віктор Зарецький (ліворуч) з друзями, студентами Київського державного художнього інституту. Початок 1950-х років.

Після війни, у 1947-1953-х роках, Зарецький здобував освіту в *Київському художньому інституті* (нині Національна академія образотворчого мистецтва і архітектури).

Навчався блискуче, його талант був настільки помітний, що він двічі ставав стипендіатом різних премій. В інституті художник познайомився з *Аллою Горською*, згодом відомою художницею та правозахисницею.

Завдяки дружині Аллі Горській він захопився монументалізмом. Брав участь у оформленні театрів у *Івано-Франківську, Сімферополі та Сумах*; залів для прийомів у консульствах *НДР, Чехословаччини, Польщі*, що будувалися в *Києві*.

У 1960-х роках Віктор Зарецький з Аллою Горською були активними учасниками багатьох інтелектуальних процесів, приятелюючи із літературознавцями, поетами, режисерами. Цьому сприяло і те, що Зарецький у 1963-у році став головою Клубу творчої молоді «Сучасник» – осередку ранніх шістдесятників у Києві.

Спільна праця Зарецького та Горської давала рясні плоди в живописі, сценографії, монументальному мистецтві. У співавторстві з іншими художниками вони створили численні мозаїки зі смальти та кераміки в Донецьку, Києві, Краснодоні (тепер Сорокине), які були зразками образної сміливості й візуальної експресії.

Загадкова смерть дружини та батька у 1970-у році круто розвернула життя художника, закинула його в депресію на межі божевілля. Втім він невтомно працював і навіть заснував *першу приватну художню школу*.

*Віктор Зарецький з дружиною
Аллою Горською*

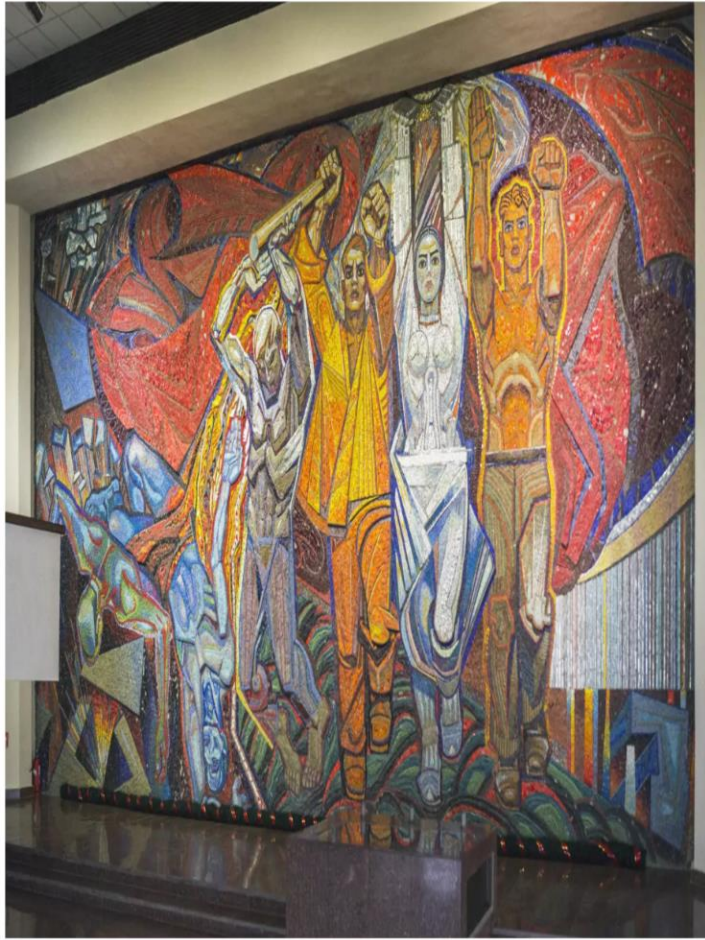

Нові можливості для Віктора Зарецького відкриваються саме з початком виконання монументальних робіт. І хто знає, як інакше склалося б його життя, якби не його дружина Алла Горська, адже наполеглива ініціатива розпочати діяльність в монументальному була саме з її боку. Замовлення монументального вимагали значного включення в кожну деталь процесу. Фундаментальна праця по 12 годин на день. В умовах надзвичайної спеки й постійного пилу працювали: *Віктор Зарецький, Алла Горська та Григорій Синиця*. Вони втрьох були відомі як команда художників-монументалістів, можна сказати – бригада.

Період «монументального»

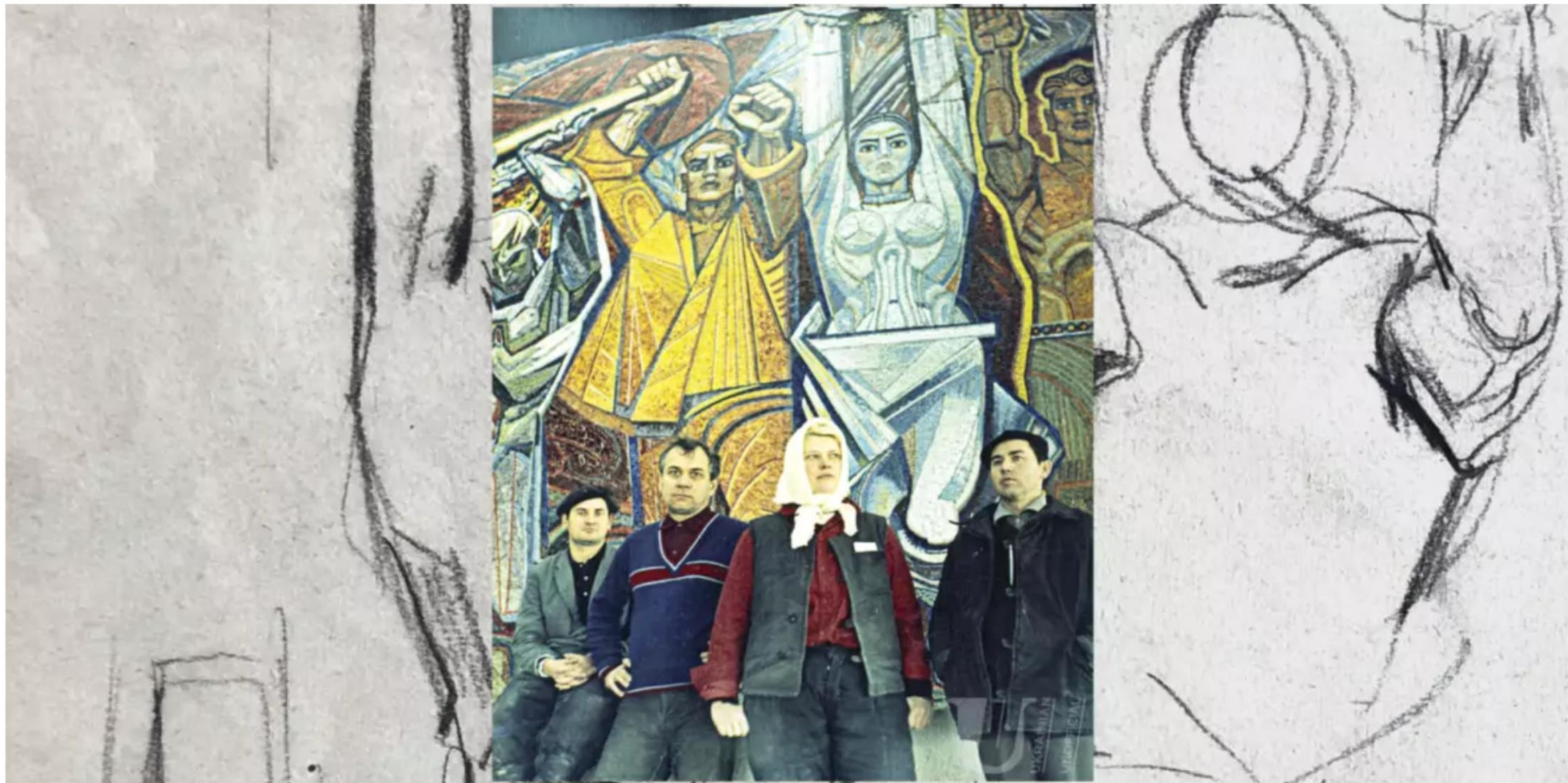
Десятиріччя 1960-х років було найважчим періодом для вже на той час подружжя Горської-Зарецького. Тоді почалася робота над Краснодонським меморіалом і тоді ж Алла Горська й Віктор Зарецький підписали відомий *«Лист-протест 139»*, за що згодом під загрозою знищення опинилася не лише мозаїка в Краснодоні, але й життя художників.

*Анатолій Лимарєв, Алла Горська, Борис Плаксій,
Віктор Зарецький, Володимир Смирнов.
Вигляд мозаїки «Прапор перемоги» в музеї
«Молода гвардія» в Краснодоні. 60-ті роки*

Проте головною роботою групи була мозаїка *«Прапор перемоги»* в Краснодонському меморіалі *«Молода гвардія»*. До її реалізації були частково залучені інші художники – Борис Плаксій та Анатолій Лимарєв. У 1968 році, коли замовлення було прийняте, всі були свідомі сюжету і популярності роману *«Молода гвардія»* Олександра Фадєєва, мотиву якого слідував сюжет меморіалу. Це історія підлітків, які мусли піднятися проти вермахту. Звичайно, що сюжет панно, як і образи дітей, були ідеологічно навантаженими для сприйняття елементами. Зі свого боку мозаїка партійно передбачалась як засіб пропаганди – тим гострішими були суперечки, догани й, зрештою, конфлікт під час виконання: *«...Батьки були виснажені, на межі нервового зриву. Була спроба оголосити конкурс та відібрати у них роботу, а також визнати її невідповідною якимось вимогам та збити»*, – зі спогадів сина Олексія Зарецького. Нарешті в 1970 році мозаїчне панно *«Прапор перемоги»* було завершене. Але ціна роботи була невимовно непропорційною... Досі залишаються без відома деталі, які стояли за вбивством Алли Горської в 1970 році.

(зліва направо) Володимир Смирнов, Віктор Зарецький, Алла Горська, Віктор Шаталін біля мозаїки «Прапор Перемоги». Краснодон, музей «Молода гвардія», зима 1969–1970 роки.

*Дух Алли Горської
Віктор Зарецький 1980 р.*

*«А ми тую червону калину підіймемо».
Портрет Алли Горської.*

*Із листів Віктора Зарецького до
дружини Алли Горської
(Київ – Ленінград, 29 червня 1952 р.)*

Добрий день, Аллочко!

Вчора приїхав Бутербродський і сказав, що ти в Ленінграді зриваєш всім практику і є дезорганізатором дисципліни. Я розумію, що все це кінець кінцем дрібниці. А ти будь обережною і нікого не тягни з собою по музеях. Зараз дуже суворо... Тепер найголовніше: від тебе я маю одного листа, а тобі пишу зараз третього... Мені не дуже подобається твоє мовчання... Ще раз повторюю – пиши. В мене така голова, що можу чортзна-що подумати.

Цілую міцно. Віктор.

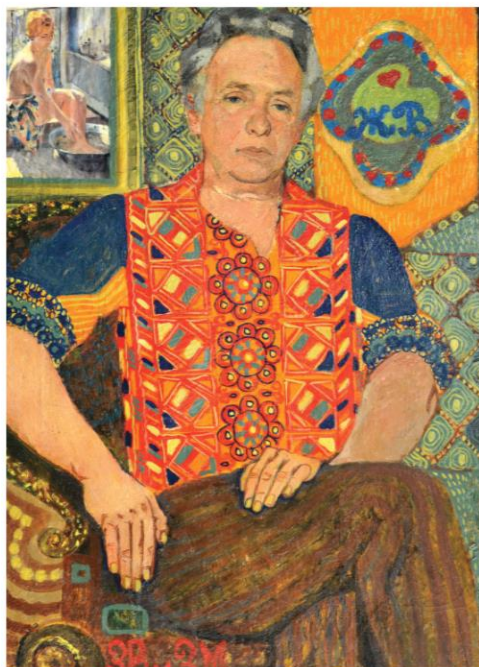
Протягом 1955-1959-х років Віктор Зарецький писав картини на теми з життя шахтарів. Ця серія робіт є його першою великою темою і першим протестом проти обмежених уявлень про реалізм у мистецтві. Вони не були типовими парадними картинами тих років.

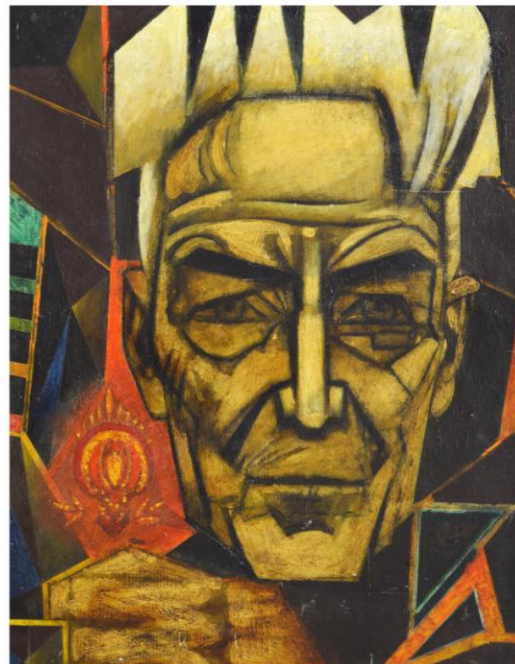
Як вмілий портретист, створивши портрети *Василя Стуса, Жданова, Антоненка-Давидовича, Олеся Гончара*, Віктор Зарецький таки відмовився зображати партійну номенклатуру.

*Портрет Василя Стуса,
1970-і роки*

*Портрет В. Жданова в
стилі поп-арт, 1984 рік*

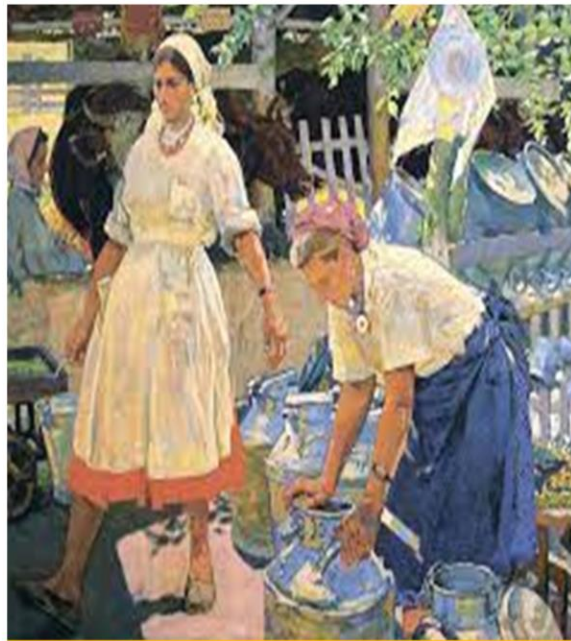
*Портрет письменника
Антоненка-Давидовича,
1968 рік*

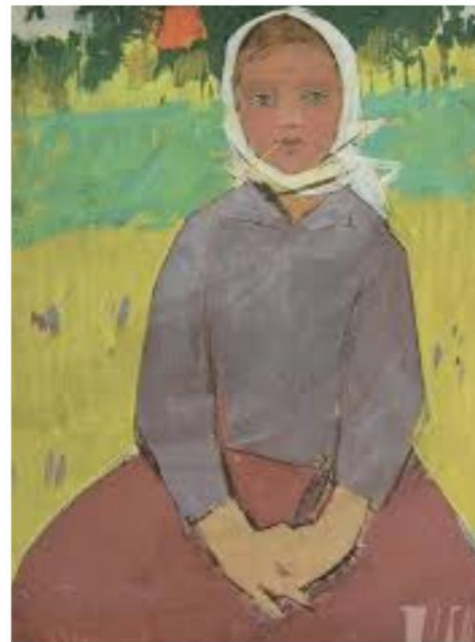
*Чоловічий портрет,
1950-і роки*

*Бригада Сироватко,
1950-і роки*

*Доярки, Портрет доярки
Н. Клименко*

*Дівчинка з соломинкою,
1960 рік*

Збирання льону

«Селянська» тема народилася на теренах багатющої й тепер сумновідомої Чорнобильщини: у ній художник, прагнучи передати суть народного життя та характерів, працював разом із колгоспниками.

«Графіка Віктора Зарецького – це дуже жива та вишукана мова митця. Він малював, як дихав. І це живе дихання непересічного митця, який вплинув своєю творчістю на розвиток українського мистецтва другої половини ХХ століття, ми вловлюємо й долучаємося до нього, гортаючи графічні аркуші представленої колекції», – зазначає мистецтвознавиця Олеся Авраменко, авторка книги *«Терези долі Віктора Зарецького»*.

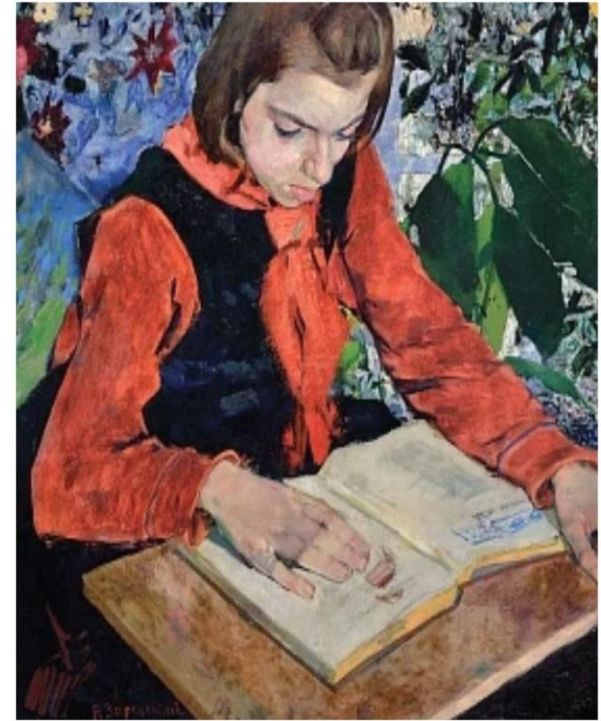
Жінка на портретах Зарецького постає такою, якою вона прагне бути, якою створила її природа та світова поезія, – вродливою і таємничою, жіночною і привабливою, жагучою і бажаною, діамантом, що потребує оправу...

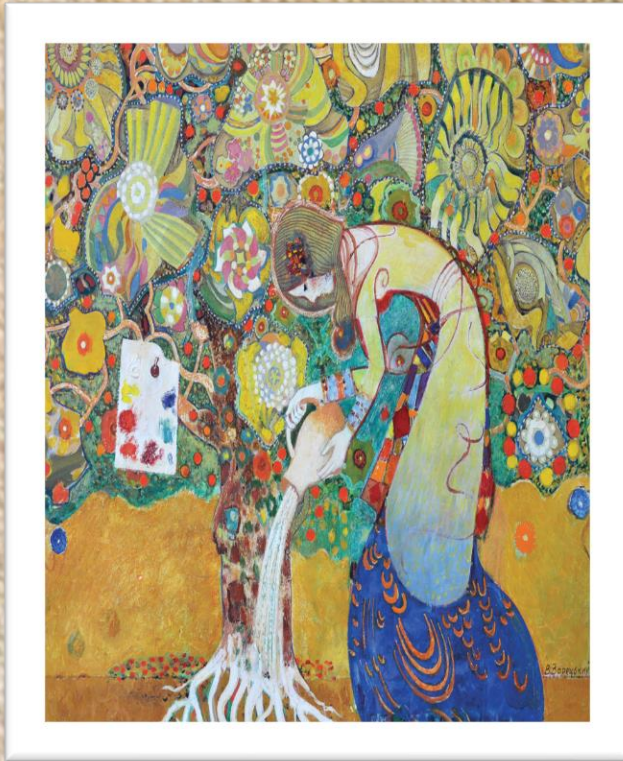
«Дівчина в голубому»

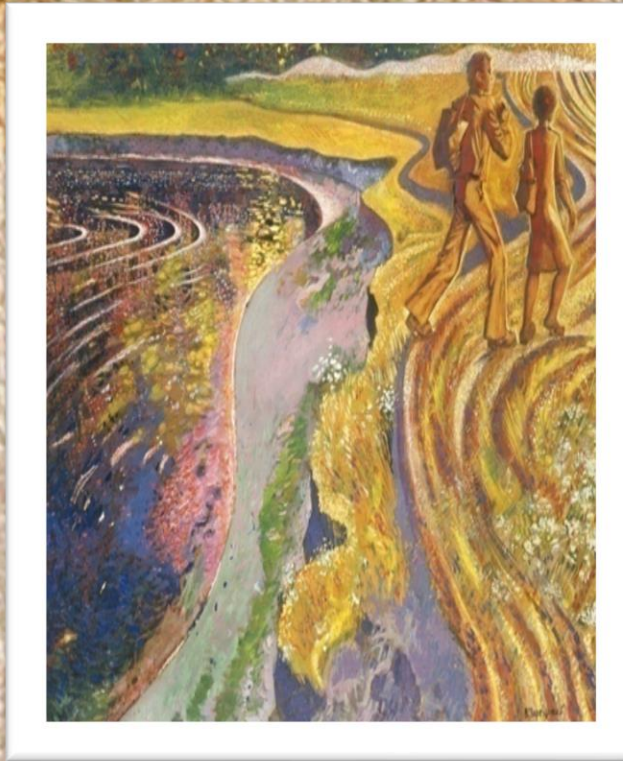
*Портрет Лариси
Жуковської*

«Оксана»

«Витоки мистецтва»

«Біля озера»

«Липневі квіти»

Унікальність Віктора Зарецького полягає в тому, що на відміну від усіх інших художників України він працював у майже всіх напрямках живописного мистецтва і працював якісно. Він є сумою **Клода Моне, Ван Гога, Густава Клімта**, а його останні роботи мають навіть характер модерну **Пікассо**.

Наприкінці ХХ століття у творах Віктора Зарецького відродився стиль модерн. Його картини вражають колоритом українського фольклору, різноманітністю орнаментальних стилізацій, оригінальними сучасними сюжетами.

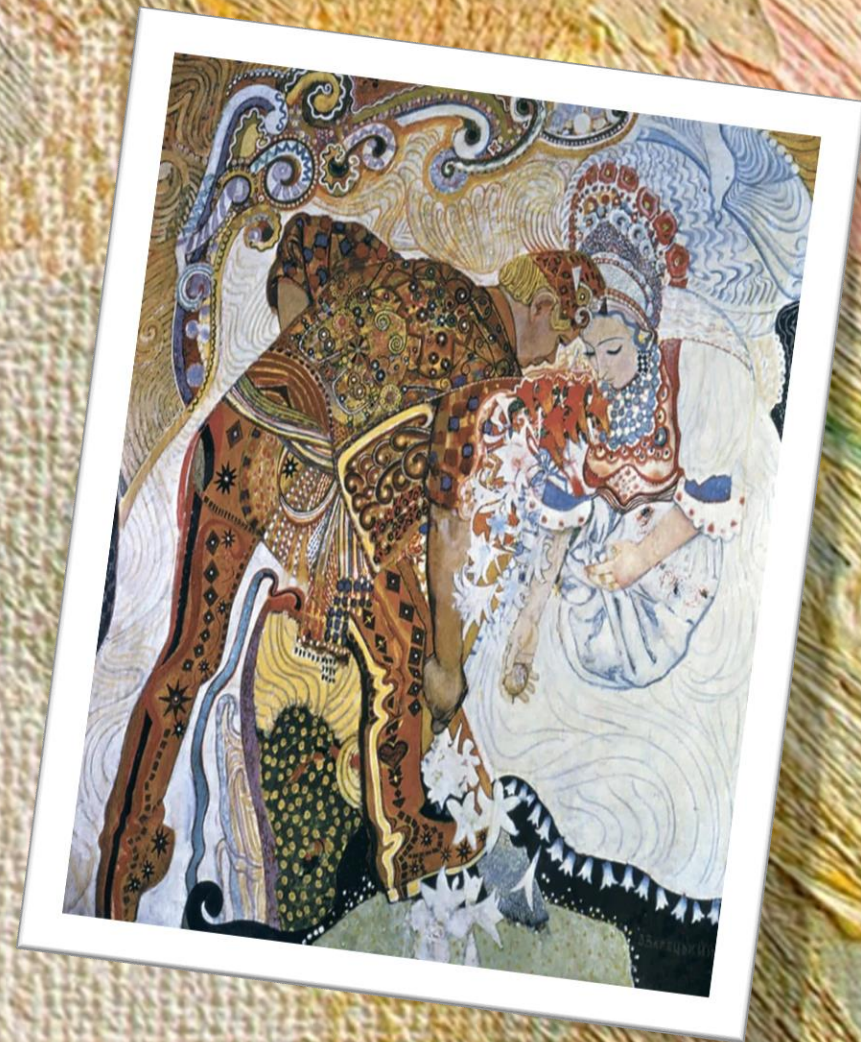

Фото картини Віктора Зарецького «Солдатка».

Фото картини Віктора Зарецького. «Козак Мамай» 1960-і роки

В останньому періоді творчості художника естетичне перемогло соцреалістичне. Захоплення творчістю Густава Клімта Зарецький перетворив на створення українського варіанта неосецесії, поєднуючи буйну українську декоративність із реалізмом тілесності. Саме тоді, за чотири роки до смерті, художник написав *«Весняні клопоти»*. Серед інших і за цю картину автора 1994 року посмертно нагородили Державною премією України імені Тараса Шевченка. Нині *«Весняні клопоти»* зберігають у мистецькій збірці Національного університету «Києво-Могилянська академія».

Віктор Зарецький.
Автопортрет

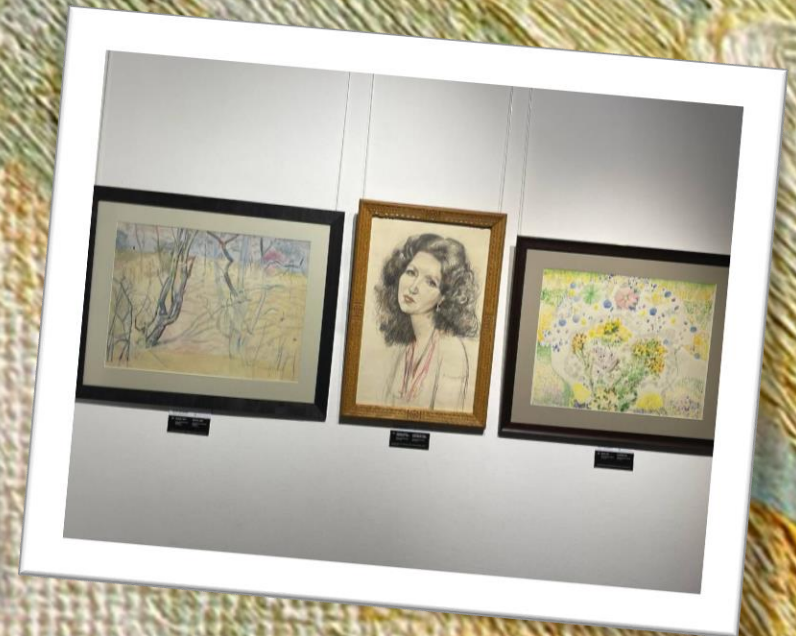
«Вереснем 1989 року моєму батькові, знаному українському художникові Вікторові Зарецькому, поставили невідворотний діагноз – рак підшлункової залози. У жовтні провідний столичний хірург Володимир Земсков зробив операцію, яка показала – хвороба на останній стадії, пухлина неоперабельна, – жити залишилося, за медичними приписами, три, п'ять місяців. Місяці за два батько набрав свого майже природного стану, і взимку в Кончі-Засні ми записали на магнітофонну тасьму його розповідь про мистецькі уподобання, жертовну працю і непрості життєві перипетії.

Помер він 23 серпня 1990 року...»

Олексій Зарецький,
кандидат філологічних наук.

*Малював, як дихав: виставка графіки Віктора
Зарецького у Києві*

*Колекціонер Олексій Василенко представив
понад 90 творів художника з власної колекції.
Фото: Музей Києва*

У 2018 році в Києві відбулась унікальна виставка картин «50 відтінків Віктора Зарецького», на якій були представлені живописні роботи з найбільшої приватної колекції у світі.

(«У тролейбусі», «Театр», «Мальви», «Дерево мистецтва» та ін.)

Крім України, роботи художника зберігаються в *Америці* та в *Європі*. У 1990-х рр. на аукціоні *CHRISTIE'S* було продано понад двадцять картин митця. Художня творчість В. І. Зарецького відбилась у різних видах мистецтва і не лише у живопису, а й у графіці, монументальних фресках, скульптурних рельєфах, мозаїках, які представляють яскравий та гармонійний світ, переданий професійно, через своє особисте сприйняття дійсності, що зробило його спадщину високодуховною.

Публікації та дослідження

1. Сумщина в іменах : енцикл. довід. / СумДПУ; Рекламно-видавниче об-ня «АС-Медіа». – 2-ге вид., перероб. та допов. – Суми : ВД «Фолігрант», 2004. – С. 158.
2. Мистецтво України : біогр. довід. / за ред. А. В. Кудрицького. – Київ : «Українська енциклопедія» імені М. П. Бажана, 1997. – С. 256.
3. Митці України : енцикл. довід. / за ред. А. В. Кудрицького. – Київ : «Українська енциклопедія» імені М. П. Бажана, 1992. – С. 260.
4. Алла Горська : Червона тінь калини : листи, спогади, статті / ред. та упоряд. О. Зарецький, М. Маричевський. – Київ: Спалах ЛТД, 1996. – 240 с. : кольор. іл.
5. Авраменко, О. Терези долі Віктора Зарецького / Інститут проблем сучасного мистецтва АМУ. – Київ: Інтертехнологія, 2006. – 256 с.: 16 іл.
6. Медведева, Л. Новаторство шістдесятників і творчість Віктора Зарецького // Мистецькі обрії – 2003. Вип. 6. – Київ, 2004. – С. 66–77.
7. Вертіль, О. Повернення художника Зарецького // Урядовий кур'єр. – 2010. – 17 лют. – С. 24.

8. Гонтова, Л. Орнаментальні форми у творчості Густава Клімта і Віктора Зарецького // Мистецтво та освіта. – 2006. – № 4. – С. 55–58.
9. Знахорук, В. У променистому сяйві великого майстра (до 80-річчя від дня народження В. І. Зарецького (1925–1990) // Укр. культура. – 2006. – № 10. – С. 22–23 : [кольор. іл.].
10. Бурбан, А. Щоб краса не залишала землю : спомин про художника Віктора Зарецького // Україна. – 2005. – № 8–9. – С. 56–57.
11. Як створювався «Птах «Сирін» : [художник В. І. Зарецький і архітектор С. П. Сліпець] // Суми і сумчани. – 2004. – 26 лют. – С. 8.
12. Юрченко, Н. Мовою страждання і радості // Сумщина. – 2001. – 23 черв. – С. 3.
13. Зарецька, О. Роздуми біля полотна // Злагода. – 2001. – № 4 (трав.). – С. 16.
14. Сліпець, С. П. Як створювався птах «Сирин» // Білопільщина. – 2001. – 24 січ.; 5 трав. – С. 4.
15. Омельчук, Ю. Згадаймо Віктора Зарецького // Народна газета. – 2000. – 24–30 серп. – С. 3.
16. Хвостенко, Г. Зарецький Віктор Іванович // Сумщина. – 2008. – 5 листоп. – С. 4.

**Підготувала:
Бібліотекар II категорії
Жук М. М.**